

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію КРИВОПУСКА Олександра Григоровича
за темою: «Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за
дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування», подану
на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право»,
за спеціальністю 081 «Право»

Конституція України визначає всіх людей вільними й рівними у своїй гідності та правах, незалежно від раси, статі, віку, релігійних, політичних та інших переконань, соціального та майнового стану тощо. Основоположним принципом гуманного та демократичного суспільства може бути твердження, що діти та інші особи, котрі потребують опіки та піклування, як і всі люди, мають право на рівність, незалежно від походження чи статусу. Батьки дітей, опікуни та піклувальники, які здійснюють догляд або піклування за особами, які їх потребують, зобов'язані постійно дбати про фізичне здоров'я, психічний стан, створювати належні умови для розвитку їх природних здібностей вказаних осіб. Однак, на тлі економічної нестабільності у державі батьки приділяють недостатньо уваги розвитку дітей, байдуже відносяться до їх виховання. У неблагополучних сім'ях набуло поширення народження дітей з метою отримання соціальних виплат.

Зміни у суспільстві, свідомості та психіці людей, що викликані збройною агресією російської федерації, створили й небезпеку для життя, здоров'я, особистого розвитку дітей та осіб, які підлягають опіці та піклуванню, що має свій прояв у залишенні таких осіб без нагляду, харчування, одягу, ухиленні від догляду і лікування важко хворого тощо. Поширення в соціумі набувають факти злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що призвело до тяжких наслідків.

За даними офісу Генеральної прокуратури України, у 2019 р. до ЄРДР внесено 1270 фактів за ознаками злочину, передбаченого статтею 166 КК України і лише 77 обвинувальних акти органами досудового розслідування було направлено до суду; у 2020 р. за 1322 провадженнями – 60 обвинувальних акти; у 2021 р. за 1166 провадженнями – 43 обвинувальних акти; у 2022 р. за 759 провадженнями – 33 обвинувальних акти; у 2023 р. за 72 провадженнями – 7 обвинувальних акти. Наведені відомості демонструють проблем, з якими стикаються уповноважені особи під час досудового розслідування.

Водночас, розглядувані кримінальні правопорушення, здебільшого, залишаються латентними, що ускладнює реальну оцінку сформованої в нашій державі ситуації.

Все зазначене зумовлює необхідність пошуку шляхів вдосконалення діяльності уповноважених осіб у боротьбі з цими протиправними діяннями, що вбачається в комплексному підході до розробки методики розслідування кримінальних правопорушень розглядуваної категорії.

Варто відзначити, що основою дисертаційного дослідження стали ґрунтовні праці вчених-криміналістів і процесуалістів щодо вагомих положень методики розслідування кримінальних правопорушень, а саме: Л. І. Аркуша, В. П. Бахін, В. Д. Берназ, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Дрозд, М. М. Єфімов, В. А. Журавель,

А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова,
В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, С. Д. Лук'янчиков,
Г. А. Матусовський, О. В. Мельник, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, О. В. Пчеліна,
М. В. Салтєвський, Р. Л. Степанюк, В. В. Тіщенко, К. О. Чаплинський,
Ю. М. Черноус, В. Ю. Шепітько та ін.

Крім того, заслуговують на увагу дослідження у даному напрямку, що проведені в нашій державі, зокрема: О.Ф. Вакуленко «Досудове розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх» (Харків, 2017), Є.С. Усовою «Кримінологічна характеристика та запобігання злісному невиконанню обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування (ст. 166 КК України)» (Харків, 2016), А.О. Стариченко «Діяльність національної поліції по охороні прав дітей в Україні: адміністративно-правові аспекти» (Одеса, 2022) та ін.

Незважаючи на суттєвий вклад в боротьбу із розслідуванням явищем, зазначені наукові дослідження не спрямовувались на формування інструментарію, направлено на організацію й проведення розслідування розглядуваних фактів. Таким чином, можемо відзначити відсутність комплексних наукових досліджень, присвячених розслідуванню злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

Вказане свідчить про актуальність теми обраного дисертаційного дослідження.

Вивчення представлених Олександром КРИВОПУСКОМ матеріалів дисертації дають підстави стверджувати, що ним проведено ґрунтовне монографічне дослідження, яке є однаково актуальним як для розвитку теорії криміналістики, так і практичної діяльності уповноважених осіб.

Методологія дослідження ґрунтується на вмілому використанні апробованої системи методів.

Постановка завдань, визначення об'єкту, предмету та мети наукового пошуку цілком відповідає загальним вимогам. Автор вміло провів дослідження й аргументовано наводить результати проведеного наукового аналізу, на підставі якого доходить обґрунтованих висновків.

Теоретичну основу дисертації становлять праці вчених у галузі загальної теорії держави та права, кримінального процесу, криміналістики, кримінального та міжнародного права, а зроблені висновки ґрунтуються на основі результатів ряду галузей знань.

Емпіричну базу дослідження становлять матеріали правозастосовної практики, статистичні та аналітичні матеріали роботи Національної поліції України, вивчення матеріалів кримінальних проваджень, результати анкетування працівників правоохоронних органів.

В дисертації комплексно опрацьовано широке коло важливих для розвитку сучасної науки положень, зроблено ряд теоретичних узагальнень та визначень, запропоновано нові підходи та авторське бачення шляхів подальшого удосконалення діяльності уповноважених осіб з організації й проведення розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

До вагомих здобутків дисертанта, насамперед, слід віднести:

– визначено особливості правових відносин у сфері захисту прав дитини або іншої особи, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що впливають на рівень зловживань;

– сформовано структуру криміналістичної характеристики злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування до якої включено: обстановка та умови вчинення, способи вчинення, особа злочинця та особа потерпілого;

– визначено проблемні питання початку досудового розслідування розглядуваних фактів;

– розглянуто особливості організації й планування розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування;

– встановлено особливості взаємодії різних органів у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії;

– висвітлено організаційно-тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на отримання інформації з матеріальних об'єктів;

– розкрито особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання інформації з особистісних джерел;

– окреслено сучасні можливості використання спеціальних знань при розслідуванні злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

Дотримання академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження Кривопуска Олександра Григоровича «Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування» включає результати власних досліджень здобувача. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело, що свідчить про відсутність порушення академічної доброчесності.

Основні положення, висновки, рекомендації в повній мірі доведено дисертантом до широкої громадськості в опублікованих наукових працях. Результати проведеного дослідження вже частково знайшли своє втілення в практичній діяльності правоохоронних та судових органів, що засвідчується відповідними актами про їх впровадження, а також можуть бути використані в науковій роботі, в навчальному процесі юридичних навчальних закладів, а також в подальших наукових дослідженнях.

Зроблені автором наукові висновки є достовірними, аргументованими та належним чином обґрунтованими. Крім наведених вище, в роботі містяться й інші положення, висновки, рекомендації, які в сукупності і забезпечують цілісність проведеного дослідження, результати якого апробовано на науково-практичних конференціях та в повній мірі відображено в авторських публікаціях.

Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані за результатами дисертаційної роботи, відображено у двадцяти чотирьох наукових працях, зокрема, у шести наукових статтях, з яких: п'ять опубліковано у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, одна стаття - у наукових виданнях іноземних держав із напрямку, за яким підготовлено

дисертацію, а також у вісімнадцяти тезах наукових доповідей.

Разом із тим, констатуємо наявність усіх необхідних для такого рівня наукової роботи моментів, слід відзначити, що вона містить деякі дискусійні, спірні або ж такі, що потребують додаткових уточнень положення, а саме:

- авторові було б доцільно розглянути питання про вдосконалення чинного законодавства, а саме: КК України та КПК України. Так, підрозділі 1.1 «Правове регулювання відносин у сфері захисту прав дитини або іншої особи, щодо якої встановлена опіка чи піклування» здійснено аналіз нормативно-правових актів, що регулюють питання сімейних відносин, забезпечення прав дітей та осіб, щодо яких встановлена опіка чи піклування, порушення яких в своїй сукупності утворюють склад злочину, передбаченого ст. 166 КК України. При цьому наголошується на виникненні труднощів, пов'язаних з доведенням злісності в ході досудового розслідування, а також встановленням «тяжких наслідків», відсутністю в ст. 166 КК України роз'яснення, щодо мінімальної необхідної суми спричиненого матеріального збитку. Крім того, в підрозділі 2.1. «Аналіз та оцінка початкової інформації, а також коло обставин, котрі підлягають встановленню» автором наголошується, що для отримання більшого обсягу інформації доцільно: внести зміни до ст. 214 КПК України, надати дозвіл на проведення медичного освідування, отримання висновку спеціаліста і зняття показання технічних приладів та технічних засобів не тільки у провадженнях про кримінальні проступки, а також в разі отримання заяв (повідомлень) про злочини, пов'язані із порушенням прав дитини;

- у підрозділі 1.4. «Характеристика особи злочинця та особи потерпілого» наводяться відомості, що наповнюють змістом такий елемент криміналістичної характеристики як особа правопорушника. Водночас, з наведених відомостей було б доцільним сформулювати портрет вірогідного правопорушника, що сприймалося б логічним результатом дослідження як ключового компоненту криміналістичної характеристики так і її структури в цілому;

- у підрозділі 2.2. «Організація та планування розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування» автором наводяться ситуації, що найчастіше притаманні процесу розслідування. Водночас, усталеною точкою зору науковців в криміналістичній науці є необхідність їх типізації. Тому авторові доцільно б було здійснити уточнення отриманих результатів наукових пошуків із визначенням типових слідчих ситуацій, характерних для відповідного етапу розслідування;

- у підрозділі 3.3. «Особливості використання спеціальних знань» варто було б продемонструвати практику та висвітлити можливості використання спеціально розроблених приміщень: «Антикризових кімнат», «Барнахус» в захисті та соціологічній підтримці, організації й проведенні слідчих (розшукових) дій з дітьми, які постраждали або стали свідками насильства за фактами злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

Водночас, зазначені зауваження мають дискусійний характер і складають підґрунтя до подальшої наукової дискусії під час захисту дисертантом свого дослідження й дадуть можливість проявити йому свій науковий потенціал та уміння вести наукову дискусію.

Таким чином, незважаючи на висловлені вище зауваження і рекомендації та враховуючи викладені вище позитивні характеристики дисертації є підстави зробити висновок, що дисертація Кривопуска Олександра Григоровича «Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування» виконана на достатньому науковому і методологічному рівнях, з широким використанням загальної та спеціальної літератури, має наукову цінність й практичну значимість.

Загальний висновок: дисертація Кривопуска Олександра Григоровича «Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування» є самостійно підготовленою, завершеною кваліфікованою науковою працею, в якій отримано ряд нових науково-теоретичних результатів, що в своїй сукупності дозволяють вирішувати конкретну наукову задачу щодо удосконалення положень проведення розслідування кримінальних правопорушень. Дана робота відповідає галузі знань 08 «Право», спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283 та від 19 травня 2023 року № 502), що пред'являються до рівня наукової кваліфікації осіб, які здобувають ступінь доктора філософії, а її автор, Кривопуск Олександр Григорович, за результатами позитивного захисту у спеціалізованій вченій раді заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право», за спеціальність 081 «Право».

Рецензію підготував:

**Професор кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор**



Віктор ПЛЕТЕНЕЦЬ

Підпис Плетенця В.М засвідчую:

**Проректор
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України**



Олександр ЮШІН